

K R O N I K A

Apie vizualumus ir vizualias sąveikas

2009 m. balandžio 3–4 d. VGTU įvyko mokslinė konferencija „Vizualumas: tarpkultūrinės sąveikos“. Konferenciją organizavo VGTU Filosofijos ir politologijos katedra, kuri savo tyrimus pastaruoju metu orientuoja į kūrybines industrijas komunikacijos studijų kontekste, todėl ši konferencija nėra atsitiktinė.

Pirmosios dienos pranešimai buvo suskirstyti į tris dalis: „Vizualumo problematika: filosofiniai ir religiniai aspektai“, „Metodologiniai klausimai“ bei „Kultūra, medijos, menas“. Konferenciją pradėjęs Tomas Kačerauskas (VGTU) pristatė jos koncepciją ir numatomas gaires. Savo pranešime „Matymas, žiūra ir vaizdijimas: egzistencinės sąveikos“ jis kėlė vizualumo lygmenį, santykio tarp daiktų matymo, pasaulio žiūros ir mūsų vietos jame vaizdijimo, matymo horizonto (fono) ir kitus klausimus (pranešimo pagrindu parengtą straipsnį žr. šiame žurnalo numeryje p. 11–19).

Konferencijos siela Algis Mickūnas (Ohajo Univeristetas, JAV), ne tik rodęs dalyvavimo ištvermės pavyzdį, bet ir bandęs „falsifikuoti“ kiekvieną pranešimą, atkreipė dėmesį į tai, kad žiūra – matematinė, moksluose labai konkreti ir apskaičiuota. Pro teleskopus matome tai, ko negalime matyti ar iš viso negalėtumėme matyti. Be to, neaišku, kokį daiktiškumą turinti juodoji skylė.

Toliau pateikiame T. Kačerausko (T. K.) ir A. Mickūno (A. M.) diskusiją, į kurią įsiterp-davo ir kiti dalyviai.

T. K. Tai – ypatingi žiūrėjimo atvejai. Galileo ar Descartes'o matematinio žiūrėjimo atveju (filosofavimas teoremomis) turime matematinę žiūrą kaip tam tikrą pasaulėvaizdį, pasaulio matymo būdą. Be fizinio matymo, yra ir kiti vizualumo lygmenys (matematinis, meninis), kurie tarpusavyje susiję. Kalbėdami apie matymą pasitelkus instrumentus, iš tikrųjų galime kalbėti apie toliau siekiantį matymą, tik reikėtų atsižvelgti, kaip jie konstruojami, kam yra skirti. Ar jie nėra konstruojami atsižvelgiant į tam tikrą pasaulėvaizdį, tam tikrą metafizinį matymo būdą? Galime prisiminti Galileo žiūrą, kuris, viena, iškreipdavo vaizdą, jį priartindamas, kita, sukeldavo trikdžius, papildomus reiškinius, kurie neiškyla „plikai“ akiai, t. y. kurių „tikrovėje“ nėra. Kiekvienas instrumentas irgi tam tikru būdu iškreipia arba pakreipia vaizdą, parodo visiškai kitaip, negu yra iš tikrųjų. Bet ką reiškia „iš tikrųjų“? Nėra jokio „iš tikrųjų“ – mes matome iš vienos arba iš kitos pusės. Pro vieną ar pro kitą žiūrą, tik iš skirtingų pusių.

L. Monginaitė. Kaip interpretuotumėte vidinį žiūrėjimą? Savo sąmonės srautą?

T. K. Taip, galima kalbėti ir apie vidinį žiūrėjimą. Ne tik žiūrėjimą, nukreiptą į išorę, bet ir refleksiją, t. y. žiūrėjimą, nukreiptą į save. Žiūrėjimas į save yra aplinkinis – mes matome pasaulį ir tada grįžtame į save. Tuomet save matome jau remdamiesi tuo, ką matėme pasaulyje įvairiausiais būdais. Tai patvirtina, koks yra sudėtingas vizualumo ir matymo kompleksas. Čia daug lygmenų, kurie susaistyti ir sąveikauja vienas su kitu.

A. M. Menas grįžta prie klasikinių ištakų, bet Cezanne'as kaip tik per meną atskleidė, kaip mes matome daiktus. Ne daiktus, bet visą atmosferą, daiktų žibėjimą: parodė vizualumą, kuris mums leidžia pateikti daiktus. Tačiau vizualumas nėra daiktų ypatybės. Kalbėjai apie jusliškumą. Matau tiek spalvą, tiek daiktą. Galima matyti medžius ekrane. Kas apibrėžia vizualumo sąlygas: medžiai, žali lapai ar kamienas ir pan.?

T. K. A. Šliogeris savo mylimiausią knygą paskyrė Cezanne'o interpretacijai. Biečia pritarti, kad meno vaidmuo čia yra labai svarbus. Yra ryšys tarp menininkų matymo ir metafizinio matymo, tarp vizualaus lygmens ir filosofinio lygmens.

M. Briedis. Meno kūrinio recepcijos suvokimo atveju svarbus yra minties fenomenas. Ar galima kalbėti apie meno kūrinio supratimą apskritai vengiant ir pabėgant nuo praeities fenomenų? Pvz., kur kubizmo mintis?

T. K. Klausimas retoriškas. Abstraktus menas yra netgi labai istoriškai nulemtas, negalima sakyti, kad jis yra atkirstas nuo mūsų atminties, nuo mūsų istorinio suvokimo. Be istorinės perspektyvos mes nesuprasime kubizmo, kuris buvo protestas prieš daiktišką vaizdavimą. Neatsižvelgę į šias aplinkybes, mes kubizmo nesuprasime.

K. Kirtiklis. Ar yra įmanoma atsieti kokį nors suvokimą apeliuojant ne į praeities momentą, bet į tai, ko dar nebuvo? Supratimo kontekstas apima tarpininkus, kurie leidžia pamatyti juodas skyles. Panašiai galima pamatyti tai, ką aš įsivaizduoju ar prisimenu. Tačiau kaip pamatyti tai, ko niekada anksčiau nebuvau matęs?

T. K. Matant dalyvauja ne tik atmintis, bet ir siekiai, vizijos, ateities žiūra, kitaip tariant, ateities prisiminimas. Mes prisimename ne tik praeitį, bet ir ateitį. Interpretuojant dalyvauja ir mūsų ateitis, mūsų planai ir siekiai, taigi šiame fone mes matome bet kokį reiškinį.

K. Kirtiklis. Ar įmanoma pabėgti nuo praeities kaip nuo recidyvo?

T. K. Manau, neįmanoma pabėgti nei nuo praeities, nei nuo ateities. Suvokiant bet kokį reiškinį dalyvauja mūsų siekiai, planai, nuostatos.

L. Monginaitė. Menų istorijoje yra lūžiai nuo viduramžių iki Renesanso. Iš lėkštos plotmės staiga atsiranda perspektyva, kurią perima visi mokslai. Tada ji vėl dingsta, nebėra jos. Atsiranda visai kitoks laiko ir erdvės supratimas – įvyksta didelis lūžis.

A. M. Vizualumo jėga nepaprasta. Mediumas dingsta ir yra permatomas. Pavyzdžiui, ateina žmogus ir klausia: Ar matei vakar Obamą? – Ne. – Tai ar televizoriaus nežiūrėjai? – Bet juk televizoriuje nėra Obamos. – Na aišku, kad mačiau Obamą. Taigi mediumas lyg dingsta, lyg atsiranda tarsi kokiame fone. Kaip kalba: jeigu žiūrėtume į kalbą, tai nemokėtume kalbėti. Kalbėjimas yra apie ką nors, tai yra nuoroda, ir ši empirinė nuoroda turi dingti. Jeigu nuoroda yra netinkama, tada ji pasirodo. Koks yra to empirinio mediumo permatomumas? Yra raštas, mes nežiūrime į raides, mes žiūrime pro jas. Empiriškai negali skaityti.

T. K. Kita vertus, tas empirinis vaidmuo kaip tik dalyvauja, kai mes skaitome knygą ir mums iškyla vaizdai. Jie iš kažkur atkeliauja – iš to, ką mes pamatėme, patyrėme kažkada, dažnai nesąmoningai. Bet skaitydami mes matome, ką tik norime, tik ne raides.

A. M. Tačiau pagal sakinių struktūrą, žodžių išsidėstymą, pauzes galima netgi atsekti neblogą knygą. Ne veltui jos yra spausdinamos tam tikrais šriftais, tam tikro popieriaus įspauduose. Iliustracijos renkamos pagal tai, koks popierius bus, kokia spalvinė gama ir pan. Tas sakinių struktūrų smūgis ir netgi tarpelių tarp žodžių išsidėstymas, kaip kokio labirinto vingiai, gali būti tas anksčiau minėtas fonas. Galiu matyti paukščiuką, bet visas antrinis fonas, kuriame yra paukščiukas, taip pat ne mažiau svarbus.

K. Kirtiklis. Tada tas fonas kaip horizontas turi priklausyti tam paukščiukui. Jeigu paveikslukus matai arba žiūri į sakinius, iškyla klausimas, kaip jie suformuoti, tada žiūri per kitus sakinius ir aiškini tą formavimą. Tuomet tie kiti sakiniai dingsta.

A. M. Mediumas tapo tarsi tikrove, ir permatomumas gali būti skirtingų lygmenų.

Mindaugas Briedis (VGTU) savo pranešime „Medijuojant ir medituojant: religingumas kibernetinėje erdvėje“ kalbėjo apie sprogstamąjį elektroninės vizualinės komunikacijos gimimą. Tai suponavo mito ir ritualo transformacijas įvairių medijų dėka. Televizija ir kitos medijos suteikė galimybę „transcenduoti“ laiką ir erdvę, „susirinkti“ prie ekranų tam, kad kartu „dalyvautų“ sporto, pramogų įvykiuose, taip pat ir religinėse apeigose (plačiau žr. p. 45–53).

Klausytojai ironiškai domėjosi, kokie matymo ypatumai medituojant, o A. Mickūnas visai neironiškai pasidalijo savo meditacijos patirtimi Japonijoje ir patarė spardyti kamuolį tiems, kurie nori užmiršti problemas.

Rasa Levickaitė (VGTU) savo pranešimu „Vizualinė sociologija: praktinė vertė moksle“ pirmąją dalį papildė sociologiniais aspektais. Ji pateikė vizualinę sociologiją kaip marginalinę eksperimentinę sociologijos sritį. Čia keliama problema, kodėl sociologija, mokslas apie visuomenę, vengia vizualumo. Pranešėja nagrinėjo vizualinės sociologijos ištakas, reikšimosi priemonės, jos santykius su sociologijos studijomis. Pranešimas iliustruotas vaizdo medžiaga.

Pranešėja buvo remiama prie sienos klausimais apie V. Putino portreto semantiką jos filmuotoje medžiagoje ir apie žodžio „tyrimas“ prasmes pranešimo kontekste.

Antrąją dalį pradėjo Eglė Obcarskaitė (VU), pranešime „Vizualinis posūkis – kultūros posūkis ir sampratos raida“ aptarusi W. J. T. Mitchellio paskelbtą vizualinį posūkį (*pictorial turn, visual turn*), kuriam būdingi bent du bruožai: 1) vizualumo nagrinėjimo sąsaja su modernybės mąstymo (žiūros) modelių kritika ir 2) kintanti kultūros vaizdų produkcija ir pokyčiai suvokimo srityje, kurių analizei nepakanka iki šiol humanitarinių mokslų teikiamų metodologinių įrankių. Pranešime kalbėta apie „vaizdinio posūkio“ sąsajas su kintančiomis vaizdų produkcijos sąlygomis kultūroje, apie biovizualinį posūkį.

Pranešėjos klausta apie vaizdinio posūkio ir kultūros bei technologinių pokyčių sąsajas.

Viktorija Žilinskaitė (STI) pranešime „Vaizdo link: okuliarcentrizmas ir jo tyrimo metodologija“ teigė, kad dėmesys vaizdui laikomas reikšmingu ir išskirtiniu europinės kultūros bruožu (plačiau žr. p. 3–10).

Klausytojai prašė apibūdinti okuliarcentrizmo sąvoką, kurią pranešėja, remdamasi M. Jay'umi, apibrėžė kaip regos pojūčio svarbos iškėlimą, lyginant su kitais pojūčiais. Pranešėja pažymėjo, kad tam tikras įvaizdinimas (pvz., romano ekranizacija) dažnai nuskurdina mūsų vaizdijimą.

Ilgiausią – trečiąją – pirmosios dienos dalį pradėjo Kęstutis Kirtiklis (VU), kuris pranešime „Kai vizualinis posūkis suka atgal: V. Flusserio medijų istoriosofija“ toliau plėtojo

vizualinio posūkio temą. Pranešėjas pateikė vokiečių medijų filosofiją, kuriai atstovauja V. Flusseris. Klausta, ką nauja teikia medijų filosofija. Pasak autoriaus, vokiečių medijų filosofija laikytina ne nauja filosofijos kryptimi, bet veikiau klasikinės vokiečių kultūros ir istorijos filosofijos sudabartinimu (plačiau žr. p. 20–28).

Pranešėjo klausta, ar atvaizdas išstumia raštą. Pranešėjo nuomone, raštas – pirmasis atvaizdas. Be to, „vaizdiškumo“ bei „įvaizdinimo“ terminai – kintantys.

Jūratė Černevičiūtė (VGTU) pranešime „Kultūros mediacija, įvaizdinimas ir vartojimas“ teigė, kad didžioji dalis žmonių kultūrinių išteklių gaunama naudojant medijas. Kultūra esanti glaudžiai susijusi su medijų vaizdinių cirkuliacija ir pasisavinimu. Kasdienis medijų kontekstas sudaręs neatsiejamą socialinių ir kultūrinių procesų dalį. Pasak pranešėjos, plintant masinės komunikacijos technologijoms, žmonės vis dažniau susiduria su semiotine prekių reprezentacija, o ne pačiomis prekėmis. Kasdienybėje įvairūs medijų tekstai pateikia vartotojams prekių vaizdinius ir paslaugas, kurios gali tapti jų gyvenimo stilių konstruojančia medžiaga. Kultūros įvaizdinimas galės būti apibūdintas kaip medijų kultūros ir vartojimo kultūros persidengimo reiškiny, kai medijų vaizdiniai daro vis didesnę įtaką prekiniais ženklams, taip pat naudojami kaip ištekliai tapatumui konstruoti.

Po pranešimo suabejota, ar sąvoka „medijuota kultūra“ nėra perteklinė, nes pati kultūra esanti medijavimas. J. Černevičiūtė pabrėžė, kad kultūra išskyla interpretuojant jos skleidžiamas reikšmes. Tačiau kultūra gali būti ir neinterpretuojama, vadinasi, ir neįsisavinama. Kūrybinės industrijos yra paremtos kultūros reikšmių interpretacija. Konferencijos dalyviai kėlė klausimą, kodėl globalios kultūros formos lengviau įsisavinamos nei vietinės (pvz., lietuviški filmai, kurių su žiburiu nerasi videotekose).

Jolita Januškevičiūtė (VDA) pranešime „Kapitalizmo, Klajoklystės, Ištakų – mašinų inskripcijos šiuolaikiniame Rytų-Vidurio Europos regiono mene“ nagrinėjo regiono dailės kūrinius socialiniame, politiniame bei istoriniame kontekste. Pranešėja vadovavosi G. Deleuze'o, S. Sontag išvagalomis.

Klausytojams pasidomėjus, kodėl pasirinkti būtent tie kūriniai, pranešėja atsakė, kad jie aktualūs iškeltų idėjų kontekste.

Nida Vasiliauskaitė (VGTU) pranešime „Vizualinė „Lietuvos vardo tūkstantmečio“ ideologija (atvejo analizė)“ atkreipė dėmesį į iš viršaus nuleistą tūkstantmečio šventimo pompastiką. Ji kėlė klausimus: kaip konstruojamas publikos identitetas, kaip tauta bando save reflektuoti, ką reiškia „mes“, ką mes švenčiame? Pasak pranešėjos, įvykio įprasminimas yra neatsiejamas nuo politinės galios ir jos panaudojimo viešajame diskurse būdų. Pranešėja pademonstravo tūkstantmečio proga sukurtą plakatą, kuriame pateiktas tautos įvaizdis priešina ją kitoms tautoms, nors patys „lietuviai“ pavaizduoti kaip rytų kaimynai.

Po pranešimo salėje kilo šurmuly. Kai kuriuos klausytojus nustebino tautiškumo apraiškų kritinė prieiga. N. Vasiliauskaitė pabrėžė, kad tautiškumas negali būti nukeltas kelis tūkstantmečius atgal, tai yra moderni sąvoka. T. Kačerauskas pritarė, kad nuolat vyko teritoriniai poslinkiai, o lietuviai kalaviju asimiliavo kitas baltų tautas, nors vėliau patys pasidavė slaviško elemento asimiliacijai. N. Vasiliauskaitė pažymėjo, kad kilmės naratyvai gali būti labai įvairūs, o plakatinė versija liudija nuolatinį įvaizdžių dirbinius ir perdirbinius. Kuriamo tapatumo prasmė istorinė atitiktis nėra svarbi: praeitis romantizuojama. T. Kačerauskas priminė mūsų Tiškevičius ir Sapiegas, kilusius iš slaviškų žemių ir klastojusius savo genealoginius medžius siekiant parodyti lietuvišką kilmę. Istorija esąs sukonstruotas naratyvas, kiekviena karta iš naujo ją „matanti“, iš naujo interpretuojanti.

Jonas Žakaitis (VDU) mįslingai pavadintame pranešime „Buklo beieškant: kelionės šiuolaikiniame mene“ nagrinėjo konceptualųjį meną, kurį esą galima interpretuoti kaip modernistinio meno radikalizavimą. Jei pastarojo tikslas buvo „išgryninti“ tradicines medijas, tai konceptualiajame mene pati meno sąvoka tapo kritikos ir „gryninimo“ objektu. Menas, pradėjęs reflektuoti savo paties egzistavimo sąlygas, nebegalės tvirtai atsiremti nei į tradiciją, nei į kokias nors iš anksto numanomas prielaidas. Po konceptualiojo meno posūkio kiekvienas meno kūrinys galės būti išlydomas ir vėl sustingdomas skirtinguose laikuose, socialiniuose kontekstuose, institucijose etc.

Klausytojams labiausiai rūpėjo, kas yra buklas. Pranešėjas atsakė, kad šis žodis nieko nereiškia, jis gimė virtualioje terpėje.

Antanas Stančius (VDA) pranešime „Vizualinė hegemonijos kritika medijų menininkų kūriniuose“ nagrinėjo globalumo, hegemoniškos ideologijos, vizualinės kultūros samplaiką pasitelkęs postsocialistinio regiono meno pavyzdžius.

Antrąją konferencijos dieną pranešimai buvo sugrupuoti į dvi dalis: „Fenomenologija. Estetika“ bei „Fenomenologija: vizualumas ir kūnas“. Pirmojoje dalyje buvo „žvilgtelėta“ į gąnėtinais skirtingus estetikos polius, kaip antai akivaizdumas intencionalios būties struktūroje, karteziškosios regėjimo sampratos transformacija M. Merleau-Ponty suvokimo fenomenologijoje ar net vakariečių požiūris į kinų tapybą tušu.

Antrąją dieną pradėjo Laima Monginaitė (VGTU), pranešime „Akivaizdumas intencionalios estetiškos būties struktūroje (fenomenologinė analizė)“ pateikdama akivaizdumo intencionalioje estetiškos būties struktūroje sampratą. Pasak jos, intuicija – sąmonės gebėjimas, kuriame akcentuojama ikiverbalinė patirtis, o pats vizualumas yra vienas iš sąmonės fenomenų. Regimasis suvokimas esąs dominuojantis. Išskirti trys vizualumo kūrimo etapai: 1) įžanginė emocija, 2) suvokimas, 3) kontempliatyvi žiūra. Visuose etapuose intuicija dalyvaujanti kaip įrankis, nes pats vizualumas esąs dominuojantis, daugiaplanis, nuolat kintantis bei priklausantis nuo to, kokia intuicija tuo metu yra svarbiausia.

Ieva Straukaitė (VU) pranešime „Karteziškosios regėjimo sampratos transformacija Merleau-Ponty suvokimo fenomenologijoje“ aptarė karteziškosios regėjimo sampratos transformaciją M. Merleau-Ponty suvokimo fenomenologijoje. Pranešėja ieškojo atsakymo į klausimą, ar M. Merleau-Ponty galėtų būti priskiriamas prie antiokuliarcentristų. Okuliarcentrizmas, apie kurį kalbėta pirmąją konferencijos dieną, pranešėjos buvo siejamas su R. Descartes'o vardu. Pastarasis aiškines, kad atvaizdas iš akies keliaujas į smegenis ir pereinas į sąmonę (mentalinę reprezentaciją). M. Merleau-Ponty dekonstruoja tokią sampratą: svarbiausias veiksnys esanti patirtis, o pati sąmonė – įkūnyta ir nukreipta į pasaulį. Pranešėja baigė išvada, kad M. Merleau-Ponty nebuvo antiokuliarcentristas, tačiau turėjo tokių intencijų.

Agnieška Juzefovič (VGTU) pranešime „Ką vakarietis regi kinų tapyboje tušu?“ gilinasi į tai, ką Vakarų žmogus mato kinų mene. Esą vakariečiams kinų menas suvokiamas kaip egzotika, tačiau atvežami dirbiniai (ypač porcelianas) smarkiai keitė požiūrį į pačią Kiniją ir jos meną Naujaisiais laikais. Kinų tapyboje dažniausiai vaizduojama laukinė gamta, Geltonieji kalnai. Dailėje nesą žmogaus veiklos poveikio, žmogus neužgožias gamtos. Kinų estetikai esą būdingas vientisumas, gebėjimas derinti priešybes. Skirtingai nei Vakarų mene, kur ryški perskyra tarp įvairių menų, kinų kūryboje jie papildė vienas kitą. Pranešėja pabrėžė, kad vakariečiams labai sunku suvokti kinų kultūros regimą vientisumą, sunku peržengti racionalizmo principus.

Elena Sakalauskaitė (VU) pranešime „Kine kuriami vietų atvaizdai: tikrovės atspindys, jos parafrazė ar priešprieša?“ kalbėjo apie kine kuriamus atvaizdus ir kėlė klausimą: ar vaizdai

yra tikrovės atspindys, jos parafrazė, ar priešprieša? Pranešėja sutelkė dėmesį į bažnytinę aplinką, kuriai didžiulę įtaką galės daryti vaizduojamo filmo kontekstas, režisieriaus intencijos, vaizduojamas laikotarpis ir pan. Pranešėja išskyrė tokias bažnyčios vaizdavimo kine situacijas: ritualas, veiksmai, nesusię su bažnyčios paskirtimi, du vienu metu vykstantys veiksmai, kurių vienas esąs ritualas, o kitas – atsietas nuo bažnyčios paskirties.

Antrąją dalį pradėjęs Lietuvos fenomenologijos legenda Tomas Sodeika (KTU) pranešime „Vizualinis raštingumas: metafora ar oksimoronas?“ nagrinėjo vizualinio raštingumo problematiką. Pranešėjas kėlė klausimą: tai – metafora ar (ir) oksimoronas? Metafora esanti tokia stiliaus figūra, kai, remiantis daiktų panašumu, vieno daikto vardas, savybės priskiriamos kitam. Oksimoronas – iš dviejų prieštaraujančių savo prasmėmis terminų sudaryta kalbos figūra. Kalbėdamas apie raštą Sokratas lyginęs jį su tapyba. Savaiame raštas esąs negyvas, nes vaizdinė reprezentacija ir reprezentacija žodžiu – skirtingi dalykai. Esminis skiriamasis bruožas – vaizdo ir žodžio santykis su laiku, nes pats vaizdas yra statiškas, žodis dinamiškas. Dar R. Wagneris atkreipęs dėmesį, kad santykis tarp medijų nevienalytis, pavyzdžiui, muzika gali užgožti visus kitus vaizdavimo būdus. Jo manymu, dramos vaizdas ir muzika turėtų sudaryti harmoniją. Vėlesniais laikais esą bandyta žodinę kalbą iškelti aukščiau vaizdinės, ir tokia kalba laikyta besąlygiškai pranašesniu vaizdavimo būdu. Žodžio ir vaizdo sąsaja intriguojanti, nes rašto išmokstama. Pranešėjas klausė: kaip yra su vaizdais? Ar yra vizualinis raštingumas mene? Kinematografas – medija, kurioje esą galima atpažinti daug bruožų, būdingų teatro praktikai, tai tam tikro judančio vaizdo gyvas pristatymas. Skirtumas tarp teatro ir kino esąs tas, kad teatre žiūrovas pats atsakingas už savo subjektyvų požiūrį, kai tuo tarpu kino žiūrovas tokios galimybės neturįs, jis tampa manipuliacijos objektu. Anot pranešėjo, vaizdo ir žodžio suvokimo skirtumai – priešara tarp matymo ir atpažinimo. Vienas iš specifinių meno bruožų esąs tas, kad menas yra susijęs su vizualumu, o ne atpažinimu. Raštu medijuotas santykis su tikrove esąs susijęs su atpažinimu, nes skaitymas ir esąs atpažinimas. Vizualumo ir rašto santykio neapibrėžtumas esąs daugiaplanis, o pagrindinis tikslas – ieškoti kitokių būdų matyti, mokyti, o ne pertransformuoti jau esamus būdus.

Algis Mickūnas, savo dalyvavimu suteikęs konferencijai tarptautiškumą, perskaitė pranešimą „Tarpkūniškumas: vizualumo pagrindas“. Vizualumas tesąs viena iš šviesos metaforų. Mūsų pradinė patirtis galinti būti pavadinta – „ką aš galiu?“ Kitaip tariant, ką aš galiu kūniškai, kūną suprantant kaip skirtumą tarp individų. Pradinis patyrimas esąs judesys (kinestetika). Tik judant įgyjama patirtis – lytėjimu, jusle. Tačiau visi fenomenai, kuriuos galima patirti, turintys būti diakritiški (turi turėti skirtumus): tik skirtumuose esą atrandama prasmė. Esą matome tik tada, kai matome diakritiškai. Vizualumas matomas per kitų judesius (kūniškumą). Per kūniškumą esą galima suvokti, ką aš galiu ir ką kitas gali, tai parodo individų skirtumus ir ribas. Pasak pranešėjo, mes dažnai patiriame savo vizualumą per kitus daiktus. Tačiau analogiškai matome ne panašius daiktų pavyzdžius, bet panašumą įžvelgiame tame, ką panašaus su tais daiktais galime daryti. Tai esą matome per kūniškumo prizmę. Menas mums suteikia galimybę pamatyti, *kaip* mes galime matyti daugiau. Vizualumas kasdieniškai „užtapantis“ patirties gelmes. Paprasta patirtis nepagaunanti kiekvienoje patirtyje esančių fenomenų. Menas parodantis „vizualumo“ ribas. Jis parodantis, ką mes matome, tikrai taip, kaip mes jo nesame matę, ir toks menas esąs kinestetiškas.

Konferenciją baigė Artūras Tereškinas (VDU) pranešimu „Vyriškumai, pasibjaurėtini kūnai ir galia šiuolaikiniame lietuvių kine“, kuriame teigė, kad menas padedąs „pagauti“ tai, ko mes negalime matyti, pavyzdžiui, kokia tikra daikto spalva. Menas parodantis, ką matome,

o ne ką esame matę. Esą didžiausias dėmesys kreipiamas į tai, kokio tipo vyriški kūnai iškyla lietuvių kine. Pasak pranešėjo, vyrų vaizduojamas kūnas – vienas ryškiausių sinematinių kompleksų, kurį lydi klausimai: ką reiškia būti vyru, kaip išreiškiamas vyriškumas, kokie signalai, gestai rodo jo stiprumą, silpnybes. Pranešėjas kalbėjo apie vyro antiherojiškumą, nuolatinę kovą nepaskęsti smurte. Vyro kūnas esą neretai sudaiktinamas. Ne tik vaizdai, bet ir dialogas parodantis vyriškų kūnų bjaurumą. Esą vyro galią išreiškia jo nevyriškumas.

Konferencija baigėsi viltimi, kad toks renginys taps kasmetiniu su nuolatiniais pranešėjais ir tarpdalykinio diskurso žaizdre išugdytais klausytojais.

AUŠRA MEŠKAUSKAITĖ, AGNĖ VAICIUKEVIČIŪTĖ
Vilniaus Gedimino technikos universitetas